

**КУЩОВІ ТА СЛАНКІ ФОРМИ РОДУ ЯЛІВЕЦЬ (*JUNIPERUS* L.) У МІСЬКОМУ ОЗЕЛЕНЕННІ**

Невеликі відкриті простори щільної міської забудови викликають потребу використання в їх озелененні низькорослих дерев та чагарників. Особливо це стосується вічнозелених чагарників, серед яких популярними є кущові та сланкі форми ялівців.

**Ключові слова:** ялівець, вид, форми ялівцю, інтродукція, розмноження, садово-паркові композиції.

*Post-graduate T.I. Shuplat – NUFWT of Ukraine, L'viv*

**Shrub and procumbent forms of genus Juniper (*Juniperus* L.) in city greenery planting**

Small open spaces of dense city building require use of undersized trees and bushes in their greenery planting. Especially it concerns to evergreen bushes, especially popular among which are bushes and procumbent forms of junipers.

**Keywords:** juniper, species, forms of juniper, introduction, reproduction, park and garden compositions.

В озелененні території м. Львова ми виявили 6 видів ялівців та 7 їхніх форм. Вони використовуються переважно у групових посадках поруч з кипарисовиками, низькорослими туями, у живоплотах, кам'янистих гірках, декорванні схилів та відкосів, оформленні водойм. Часто використовуються і для композиційного заповнення відкритих просторів у меморіальних місцях (Холм Слави по вул. Пасічній) та адміністративними спорудами (Палац залізничників).

**Ялівець козацький (*Juniperus Sabina* L.)**

Найпоширеніший у міському озелененні чагарник. Видова назва "Sabina" походить від племені сабінів, які у Стародавньому Римі займалися його культивуванням та збором шишкоягід. Синоніми: *Sabina officinalis* Garse; італ. *Sabina*; франц. *Sabine*; анг. *Savin*; рос. Можжевельник козацький.

Невисокий кущ з розкидистою кроною. Кора червонувато-бура, потріскана. Хвоя молодих особин голчаста, у дорослих особин – голчаста та темно-зелена. Характерною особливістю, яка багато у чому вплинула і на назву, є наявність різкого запаху сабінолу, який добре відчутно в разі розтирання гілочки руками. Шишкоягоди кулясті, діаметром 5-7 мм, синювато-чорні, з сизим восковим нальотом. У Західній Європі у культурі із кінця XV ст.

Високу декоративну та фітомеліоративну цінність ялівцю козацькому надає характерна будова куща та особливості його просторового розростання. За даними відомого польського дендролога В. Сенети (1983), окремі старі кущі досягають у діаметрі 10-20 м, а у висоту 2-3 м. За нашими даними, у посадці 1993 р. розмір куща становить 4×4 м, у посадці 1999 р. – в середньому 1,8×1,5 м, у посадці 2004 р. – 1,5×1,0 м, у посадці 2006 р. – 0,5×0,3 м.

Збільшення площі, що займає кущ, часто відбувається за рахунок самоукорінення пагонів, прилеглих до землі. Пригнуті та прикріплені до землі спеціальними скобами пагони (квітень 2007 р.) у жовтні 2008 р. виявилися прирослими, утворивши густі корінці. Таку активну коренеутворювальну

спроможність ялівця козацького можна широко використовувати не лише у створенні великих домінантних груп на фоні газону, але й для створення фітомеліоративних посадок на еродованих схилах.

Як свідчать спостереження, ялівець козацький світлолюбний, морозостійкий, посухо-, газостійкий, не вибагливий до ґрунту. Може рости на кам'янистих, вапнякових і злегка засолених ґрунтах (Пушкар, 2004).

Декоративні форми:

- тамариксолиста (*J.f. tamariscifolia* Alt) – низькорослий кущ з дещо піднятими пагонами, хвоя переважно голкоподібна із сизуватим відтінком. За біолого-екологічними властивостями подібний до видових особин. Старі екземпляри (до 15 р.) формують кущ висотою до 1 м, діаметром 2 м. Запах типовий для ялівця козацького;
- строкатолиста (*J.f. variegata* hort.). Рoste у вигляді невеликого розкидистого куща з білими або жовтуватими кінчиками пагонів. Часто трапляється у групі з ялівцем козацьким, від якого не відрізняється екологічними потребами.

Ялівець козацький, як і його форми, що трапляються в озелененні міста Львова, успішно можуть замінити газон, витісняють бур'янисту рослинність, взимку своїм яскраво-зеленим забарвленням оживляють міський ландшафт. Ще однією безумовною перевагою ялівця козацького є добре розмноження – насіннєве та живцями. У разі насіннєвого розмноження обов'язковою є потреба чотирьохмісячної стратифікації. При розмноженні живцями, дякуючи активному утворенню калюсу, формується коренева система та відбувається подальший активний ріст у висоту.

### **Ялівець китайський (*Juniperus chinensis* L.)**

Природний ареал: Північно-Східний Китай, Японія, Корея, Монголія. Дерево висотою 20-25 м заввишки, у культурі – кущ до 3 м у висоту. В Україні інтродуковано у 1850 р. (Нікітський ботанічний сад). Культивують у ботанічних садах, дендропарках, дендраріях. Його поряд із ялівцем козацьким широко використовують у міському озелененні.

Потребує подібних до ялівця козацького екологічних умов: добре освітлених місць, лужних ґрунтів. Може рости на кам'янистих вапнякових ґрунтах, але краще росте на свіжих родючих. Рoste повільніше за ялівець козацький.

Декоративні форми:

- Пфітцера (*J.f. Pfitzeriana*) – кущ із широко розкидистою притиснутою до землі кроною. У старшому віці пагони, які мають звислі кінчики, розташовуються сходинками. Подібно до ялівця козацького утворює значні за площею зарості (за даними В. Сенети (1983), поблизу Ополя (Польща) 2 м заввишки, діаметр куща – до 10 м). Обстежені кущі ялівця китайського "Пфітцера" мали у віці 5 років розміри 0,8×0,5 м., висота 0,7 м. Зрідка трапляються відміни "Пфітцера золотиста" та "Пфітцера сиза". Характеризується аналогічними ростовими даними. Добре розмножується живцями.

### **Ялівець горизонтальний (*Juniperus horizontalis* Moench.)**

Природний ареал: Північна Америка. Трапляється переважно у приватних міських садах. Дуже низький сланкий кущ з довгими розпростертими по землі пагонами. Висота 0,7-1,2 м, добре розростається, утворюючи кущ з діаметром 3-5 м. Голчаста хвоя розміщена супротивно чи кільчасто (по три),

загострена, 5-6 мм завдовжки, зверху з сизим восковим нальотом, знизу наліт слабкіший. Шишкоягоди 5-6 мм у діаметрі, неправильно-кулясті, дозрілі – синювато-чорні, з восковим нальотом.

Росте доволі повільно. До багатства ґрунту невибагливий, зимостійкий, малопосухостійкий. Цінна ґрунтозахисна, фітонцидна і декоративна рослина, придатна для озеленення в північній частині та гірських районах України.

Декоративні форми:

В Україні відомо близько 30 декоративних форм і культиварів (Пушкар, 2004). Зокрема, у Львові поширені такі:

- Дугласа (J.f. Douglassi) – забарвлення хвої сизувате, сталевого відтінку. Крони старіших кущів піднімаються на висоту 40-50 см.
- блакитна (J.f. Glauca) – забарвлення хвої блакитне. Крони старших кущів піднімаються на висоту 30-40 см., сягаючи у діаметрі близько 3 м.

Ялівець горизонтальний та його форми добре розмножуються живцями. Рекомендується до застосування у групових посадках, міксбордерах, рокаріях.

### **Ялівець Сарджента (*Juniperus sargentii* (Henri) Takeda)**

Поширений на Далекому Сході, де росте на приморських скелях. У Львові порівняно недавно – з початку 40-х років XX ст. Подібний до ялівця козацького, але з великими розпростертими боковими пагонами, що покривають поверхню землі суцільним зеленим килимом. Виділяється своєю світло-зеленою хвоєю.

Добре розмножується деревними живцями. Зимостійкий і засухостійкий вид. Найдекоративніший з усіх ялівців. Декоративні форми не відомі.

### **Ялівець довголистий (*Juniperus oblonga* Sieb.)**

Поширений на Кавказі у високогірних місцевостях. Трапляється у приватних садах. Добре переносить засушливі умови. Садові форми невідомі.

Ялівець несправжньокозацький (*J. pseudosabina* Fisch.)

Поширений в Алтаї, Монголії, північно-західному Китаї. Типовий сланкий кущ із лускоподібною хвоєю (1,5-3 мм завдовжки). Зверху з білуватим восковим нальотом, знизу – сірувато-зелений.

За біологічними властивостями та екологічними потребами близький до ялівця козацького, проте росте набагато повільніше. Рекомендується для групових посадок, рокаріїв та на еродованих схилах.

Досить великий видовий і формовий арсенал ялівців з кущовим і сланким габітусом крони розкриває широкі можливості використання їх у створенні різноманітних садово-паркових композицій разом з листяними та хвойними деревами, домінантних пейзажних груп на фоні газонів та на схилах, зокрема й альпійських гірок.

## **Література**

1. **Деревья и кустарники.** Голосеменные : справочник. – К. : Наук. думка, 1971. – 155 с.
2. **Кучерявый В.А.** Зеленая зона города. – К. : Наук. думка, 1981. – 248 с.
3. **Пушкар В.В.** Хвойні у садово-парковому будівництві. – К. : Держ. акад. керівн. кадр. культури і мистецтва, 2004. – 284 с.
4. **Seneta W.** Dendrologia. – Warszawa : PWN, 1983. – 569 s.